

UOT 81'28;81'286

LEYLA SƏFƏROVA

**CULFA ŞİVƏLƏRİNDƏ İSİM
(ŞƏRQİ ANADOLU ŞİVƏLƏRİLƏ MÜQAYİSƏDƏ)**

Məqalə Culfa və Şərqi Anadolu şivələrində işlədilən isimlərdən bəhs edir. Araşdırma zamanı istər Culfa şivələrində, istərsə də Şərqi Anadolu şivələrində isimlərin quruluşca növləri, hallanması, kəmiyyət kateqoriyası, mənsubiyyət kateqoriyası və xəbərlilik kateqoriyası ayrı-ayrılıqda tədqiq olunur. Nəticədə aydın olur ki, tədqiqata cəlb olunmuş hər iki bölgənin şivələrindəki isim bəhsində ortaq və fərqli cəhətlər mövcuddur. Eyni zamanda bu şivələrdə rast gəlinən bir sıra maraqlı məqamlar elmi ədəbiyyatlardakı faktlarla tutuşdurularkən bu şivələrdəki bir çox elementlərin qədimliyi ortaya çıxır. Culfa və Şərqi Anadolu şivələrindəki ortaq cəhətlərin çoxluq təşkil etməsi hər iki dilin, həm Azərbaycan dilinin, həm də Türk dilinin bir kökdən olduğu qənaətinə gəlməyə və ana dilimizin köklərinin çox qədim dövrlərə söykəndiyini deməyə əsas verir.

Açar sözlər: *Culfa, Şərqi Anadolu, şivə, isim, hal kateqoriyası, cəm kateqoriyası, mənsubiyyət kateqoriyası.*

Naxçıvan qrupuna daxil olan Culfa şivələrinin lüğət tərkibinin müəyyən bir hissəsini tarixin müxtəlif dövrlərinin izlərini özündə yaşadan qədim sözlər təşkil edir. Bunların içərisində tayfa, qohumluq bildirən sözlər, köhnə həyat tərzini ilə bağlı olan sözlər, il, fəsil, ay, gün, vergi və s. adları bildirən bir sıra səciyyəvi söz və ifadələr mövcuddur ki, həmin leksik vahidlər də öz növbəsində əsas və köməkçi nitq hissələri qruplarında birləşir.

Bütün dünya dillərində olduğu kimi, Azərbaycan dilinin əsas nitq hissələri sisteminə özünəməxsus çəkisi olan isim Culfa şivələrində də xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Qeyd edək ki, Culfa şivələrində Azərbaycan dilinin digər dialekt və şivələrində, eləcə də ədəbi dilində nəzərə çarpmayan bir sıra maraqlı isimlərə rast gəlinir. Bu fərqli xüsusiyyətlər söz kökləri ilə yanaşı, isimlərin quruluşca növlərində, cəm, mənsubiyyət şəkilçilərində, isimlərin hallanmasında və başqa situasiyalarda özünü büruzə verir.

Şərqi Anadolu şivələrində də isim ədəbi dildəkindən kəskin surətdə fərqlənməsə də bəzi fonetik fərqliliklər hesabına və ya müxtəlif səbəblərdən dəyişikliyə uğramış, hər hansı bir əraziyə xas olan isimlər mövcuddur. Məqaləmizdə Culfa və Şərqi Anadolu şivələrində işlənən isimlərin quruluşca növləri, hallanması, cəmlənməsi, mənsubiyyətə görə dəyişməsi və s. kimi məsələlərdən bəhs etmişik.

Ədəbi dilimizdə olduğu kimi, Culfa şivələrində isimlərin quruluşca üç növü vardır:

1. Sadə isimlər;
2. Düzəltmə isimlər;
3. Mürəkkəb isimlər;

Sadə isimlər. Culfa şivələrində işlənən sadə isimlərdə ədəbi dildəki isimlərdən əsaslı fonetik və semantik dəyişiklər olmasa da, bəzi maraqlı doğuran fərqli sözlərə rast gəlmək mümkündür. Culfa rayonunun Xanəgah kəndində “ata” mənasında işlədilən “ədə” sözü, “bəhanə” mənasında işlənən “mahna” sözü, “kələ” mənasında işlənən “sığır” sözü, toxuma aləti kimi istifadə edilən “sülü” sözü, “arıq” mənasında işlədilən “çöp” sözü, “çölarmudu” mənasında işlədilən “yalama”, “cır gavalı” anlamına gələn “alı”, “əmi arvadı” mənasını verən “əmmə”, “qardaş arvadı” mənasında “gülbacı”, kəsici alətləri itiləmək üçün istifadə edilən daş mənasında “qavara” sözü maraqlı sadə isimlərdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, “sülü” sözünə həm toxuma aləti kimi həqiqi, həm də “arıq” mənasında məcazi anlamda İraq-Türkman ləhcəsində də rast gəlinir [4, s. 115].

Düzəltmə isimlər Culfa şivələrində şəkilçilərin müxtəlif nitq hissələrinə qoşulması nəticəsində əmələ gələn sözlər əsasən aşağıdakı morfoloji əlamətlərlə özünü göstərir:

Azərbaycan ədəbi dilindəki *-lıq, -lik, -luq, -lük* şəkilçilərinin *-lux, -lux (-nix, -nix, -mux, -nüx, -rix, -dix, -dux)* fonetik variantlarının isim və sifətə artırılması nəticəsində əmələ gələn sözlərdən aşağıdakıları göstərmək mümkündür: *İstirahət günü* mənasında işlədilən *oddux, xəsislik* mənasında işlənən *qırçılıx, xeyir iş, toy, qonaqlıq* mənasında işlənən *şaddıx, -a, -ə* şəkilçisi artırmaqla əmələ gələn və *xəmir mayası* anlamında *xəmrə, -ma, -mə* şəkilçisi artırmaqla yağ, su və undan hazırlanan məlhəm olan *təpitmə, eyvan* mənasında işlədilən *artırma*, düyü, ərİştə və ələyздən hazırlanan yemək olan *çəx'mə, -am, -əm* şəkilçiləri artırmaqla payız yunu mənasında *güzəm, -rə* şəkilçisi artırmaqla üzümün budanmış kiçik budaqları mənasında *mövrə/möyrə, -t* sonluğunun artırılması ilə duzlanmış şordan yumrulanaraq hazırlanan və qurudulan yavanlıq mənasında *qurut, -ağa* şəkilçisini *yol* sözünə artırmaqla əmələ gələn və həm həqiqi mənada *dar, ensiz yol*, həm də məcazi mənada *yol, yördəm* mənasını verən *yolağa, -ça* sonluğu ilə düzələn *mamaça, -tı* şəkilçisi ilə düzələn *yaxantı, -çılıx, -çilix, -culux, -çülüh* sonluqlarının isim və sifətlərə artırılması ilə düzələn *müsəlmançılıx, qahımçılıx, narazıçılıx, narahatçılıx, kasıpçılıx, bədbaxçılıx* kimi düzəltmə isimlər Culfa şivələrinin xarakterik xüsusiyyətlərini nəzərə çarpdırır.

Şərqi Anadolu şivələrinə nəzər yetirən zaman *-çi, -çi* şəkilçilərilə *topçi, damırçi, novatçi* (1, səh.58), *arabaçi, hizmetçi, okıçı* (6, s. 35), *halıcı, savcı* (2, s. 47), *hamamçi, yardımçi, yolcu, davulçinin* (3, s. 28), *-lih, -luğ* şəkilçilərilə *yangünlüh<yanqınlık, bolluğ<bolluk* (1, s. 58), *-lik, -lik, -liğ, -liğ, -nik, -nik* sonluqları ilə *yeşillik, samannık, ağaçlık, sulık* (6, s. 35), *-lık, -lik, -lih, -lüh* şəkilçiləri ilə *eskellik, hasdalih, satlik, aşıhdan* (2, s. 47), *-liğ, -lih, lug, -luğ, -luh* sonluqları ilə *ekmeklih, çocuhluğumuz, darlığı, komşuluğ* (3, s. 28), *-ma, -mə* şəkilçilərilə *çıkma, bandurma, örtme* (2, s. 47), *açma, gözleme, gizdurma* (5, s. 25), *ıçırma<uçurma, tüşeme<döşeme, tıgme<dikme tutırma* (6, s. 37), *salma, dolma, çevirme* (1, s. 59), *kesme, kavurma, sarma, burma* (3, s. 30) kimi nümunələrdə Azərbaycan dilinin Culfa şivələri ilə Türkiyə türkcəsinin Şərqi Anadolu bölgəsinə aid olan şivələrinin düzəltmə isimlərində ortaq cəhətlərin mövcud olduğu aydın şəkildə müşahidə edilməkdədir.

Lakin nümunələrdən də görüldüyü kimi, Culfa şivələrində olan düzəltmə isimlərin bəzi formaları var ki, onlar müqayisə apardığımız şivələrdə mövcud deyildir, eləcə də Şərqi Anadolu şivələrindəki bir sıra isim düzəldən şəkilçilər Culfa şivələrində işlənmişdir.

Mürəkkəb isimlər. Culfa şivələrində ayrı-ayrı nitq hissələrinə aid olan sözlərin birləşməsindən əmələ gələn müxtəlif əşya və yer adları bildirən bir çox mürəkkəb isimlər mövcuddur. Culfa şivələri üçün səciyyəvi olan əsas mürəkkəb isimlər aşağıdakı üsullarla əmələ gəlir:

1. İki sadə ismin birləşməsindən – gülqət<gülpənd (qızılgül və şəkər tozunun qarışdırılaraq qısa saxlanılan forması), ətirşah (yarpaqlarına toxunanda xüsusi iy verən gül növü);
2. Sadə isim və feili sifət birləşməsindən – qarkürüyən (qar təmizləmək üçün alət), saçuzadan (heyvanın boyun tərəfində olan damar);
3. Qeyri-müəyyən yiyəlik halda olan isimlə mənsubiyyət şəkilçisi qəbul etmiş ismin birləşməsindən – qatığaşı (bişirilmiş göyərtili və düyü ilə sulu qatığın qarışığı), ərİşdəaşı, toyuqqıçı (yarpaqları toyuq ayağına bənzəyən gül növü), Qılışyurdu (toponimik ad);
4. İsim, sifət və feilin birləşməsindən – ağızəmməz (az yeyən), qaradimməz (az danışan) və s.

İsmlərin hallanması. Culfa şivələrində isimlərin hallanması ədəbi dildəkindən əsaslı surətdə fərqlənməsə də, bəzi səciyyəvi xüsusiyyətlərini Naxçıvan qrupu dialekt və şivələrindən fərqləndirici əsas xüsusiyyət kimi götürmək olar.

Yiyəlik hal: Culfa rayonu və onun əksər kəndlərində yiyəlik hal şəkilçisində dodaq ahəngi pozulur və *-nın*, *-nin*, *-nun*, *-nün* şəkilçiləri *-un* şəkilçisi ilə əvəz olunur: *quzularının* > *quzuları:n*, *evinin* > *əvi:n*, *qolunun* > *qolu:n*, *gözünün* > *gözü:n* və s. Lakin Xoşkeşin, Əlincə, Göydərə kənd şivələrində yiyəlik hal şəkilçiləri *-uun* şəklində təzahür edir. Məsələn: *quzularu:n*, *əvu:n*, *qolu:n*, *gözü:n* və s.

Yönlük hal: Culfa rayonunun bütün kənd şivələrində *a* və *ə* saitləri ilə bitən sözlərə yönlük hal şəkilçisi artıranda həmin saitlər *ı*, *i*, *u*, *ü* ilə əvəzlənir. Məsələn *arpiya*, *cüciyə*, *küciyə*, *buğdıya*, *sürmüyə* və s.

Təsirlik hal: Culfa şivələrində təsirlik hal ədəbi dilimizdə olduğu kimidir.

Yerlik hal: Culfa və Yaycı şivələrində sonu *k* samiti ilə bitən isimlərə çıxışlıq hal şəkilçisi artıran zaman *k* samiti *x* samitinə çevrilir və *-də* şəkilçisi *-da* formasında özünü göstərir. Məsələn, *yeməkdə* < *yemaxda*, *küləkdə* < *küləxda*, *çörəkdə* < *çörəxda*, *inəkdə* < *inəxda* və s.

Çıxışlıq hal: Culfa rayonunun əksər kənd şivələrində *-dan*, *-dən* şəkilçisi Culfa rayonunun və Yaycı kənd şivələrində sonu *k* samiti ilə bitən isimlərə çıxışlıq hal şəkilçisi artıran zaman da *k* samiti *x* samitinə çevrilir və *-dən* şəkilçisi *-dan* şəkilçisinə çevrilir.

Tədqiqata cəlb etdiyimiz Şərqi Anadolu şivələrində ismin hallanmasında çox maraqlı məqamlarla rastlaşırıq.

Yiyəlik hal: Zonquldak-Bartın-Karabük şivələrində *-in^t*, (*onnarın*, *peyqamberin*, *koyu/koyün* < *köyün*), *-nin^t* (*bubalarının* < *babalarının*, *evinin*), *-iy^t* (*sacıy üsdünde*, *salonuy ortasında*), *-niy^t* (*qardeşiniy çocukları*, *hakkınıy beşini*), Keban, Baskil və Ağın şivələrində *-in^t* (*senin*), *-nin^t* (*perçinin*), Osmaniye-Tatar şivələrində *-nın* (*tabaknın*), *-nin* (*ahiretnin*), nadir hallarda *-nün* (*hüyüknün*), Diyarbakır şivəsində *-in* (*adamın*, *ağacın*), *-n* (*padişah'n*), *-in* (*misafirin*), *-nın* (*curunun*, *avlunun*), *-n'n* (*babasın'n*) şəkilçiləri vasitəsilə düzəlir.

Yönlük hal: Bu hal demək olar ki, tədqiqata cəlb etdiyimiz əksər şivələrdə *a*, *e* şəkilçiləri ilə düzəlir: *gıza*, *hasdaneye*, *omuziye*, *buraa* < *buraya*, *balıa* < *balığa*, *zonguldaa* < *zonguldağa*, *gariya* (2, səh.51), *bohcana/bohcan*, *goynuna/goynan* (1, s. 60), *misafıra*, *altuncıya*, *anneye*, *millete* (3, səh.36), *şurpasına/çorbasına*, *yağına*, *kuyine/köyüne*, *akşamga*, *komşuğa*, *kötige*, *yukarka*, *tabakka*, *devletke* (6, s. 39).

Vurğulamaq lazımdır ki, Osmaniye-Tatar şivəsində bu gün də işlənəndə olan *-ga*, *-ğa*, *-ge*, *-ke* qıpcaq-qarluk ünsürü olan *-ğa*, *-gə* morfemidir (7, s. 201).

Təsirlik hal: Zonquldak-Bartın-Karabük şivələrində (*suyi*, *oduni*, *düvünü*, *bunu*, *midesini*, *çocuvu*), Keban, Baskil və Ağın şivələrində (*onı* < *onu*, *goynı* < *gönlü*, *beşigini*), Diyarbakır şivəsində (sadəcə *-ı*, *-i* sonluqları ilə: *akkoyı*, *ağacı*, *beyazi*) də təsirlik hal Culfa şivələrində olduğu kimi, yəni *-t^t* şəkilçiləri ilə düzəlir. Lakin bu halın şəkilçisiz də işlənəməsi müşahidə olunur: *kılıcın/kılıcını*, *mektubun/mektubunu* (1, s. 60), *belan/belanı*, *canın/canını* (3, s. 36).

Yerlik hal: *-da²*, *-ta²* sonluqları qəbul etməklə düzəlir: *yatakda*, *durakda*, *evde*, *guman-danlunda* (2, s. 51), *kürşibizde* < *komşumuzda*, *medresede*, *yanında*, *pıçıkta* < *buçukta*, *başta* (6, s. 39), *aşahta/aşşagide*, *mezarlıhta*, *camide* (3, s. 36). Lakin Keban, Baskil və Ağın şivələrində fərqli şəkildə işlənəmə formasına rast gəlinir. Ərazidən asılı olaraq *oradan* ölmüş < *orada ölmüş*, *bunun dışından bilemem* < *bunun dışında bilemem* (1, s. 60) bu cür modellərə də rast gəlirik.

Çıxışlıq hal: Bu hal *-dan²*, *-tan²*, *-nan²* şəkilçilərilə düzəlir: *korkıdan*, *bayramdan*,

nikahtan, tıştan, izaqtan, hatırımnan, haramnan, ahşamnan (6, s. 39), *gurtan, başdan, dipden, onnan, bunnan* (2, s. 51), *bizden, hepsinden, namazdan, gençten, çöcuktan* (3, s. 36). Keban, Baskil və Ağın şivələrində yerlik halda olduğu kimi, çıxışlıq halın düzəldilməsində də maraqlı bir məqamla rastlaşırıq. *Benda çalmış<benden çalmış, üzümde<yüzümden* kimi nümunələrdən çıxış edərək mütəxəssislər hər iki halı, yerlik və çıxışlıq hallarının bu cür işlənmə formalarını qədim türkcənin qalıqları olaraq dəyərləndirməkdədirlər (1, s. 60).

Qeyd olunanlardan aydın olduğu kimi Türkiyə türkcəsində mövcud olan isimlərin səkkiz formada hallanmasını araşdırmaya cəlb etdiyimiz şivələrdə nəzərdən keçirərkən Culfa şivələri ilə ortaq cəhətləri ilə yanaşı, fərqli cəhətlərini də müşahidə edirik.

İsimplərin cəmlənməsi. Azərbaycan ədəbi dilində olduğu kimi, Culfa şivələrində də isimlərin cəm forması *-lar*; *-lər* şəkilçiləri ilə düzəlir. Assimilyasiya hadisəsi ilə əlaqədar olaraq dialekt və şivələrimizdə, eləcə də Culfa şivələrində cəm şəkilçisi sonu *n* samiti ilə bitən isimlərə artırılarkən *-nar*; *-nər*, sonu *r* samiti ilə bitən isimlərə artırıldıqda *-rar*; *-rər*, cingilti *d*, *z* və kar *t* samiti ilə bitən isimlərə artırılan zaman isə *-dar*; *-dər* şəklində işlənir: *heyvannar*; *qoyunnar*; *gəlinnər*; *təndirrər*; *xiyarrar*; *yaddar*; *daddar*; *qazdar*; *qızdar*; *şahidər kürtdər*; *qurtdar* və s.

Şərqi Anadolu şivələrində də cəm şəkilçisi əsasən Culfa şivələrində olduğu kimi işlənsə də, bəzi fərqli məqamlara da rast gəlinir. Keban, Baskil və Ağın şivələrində *-lar*; *-lər*; *-ler* şəkilçiləri ilə cəmlənsə də, əsasən *-lar* şəkilçisi daha geniş yayılmışdır (*altunları*; *ağaşlar*; *güzlarını<gözlerini*). Əksər şivələrdə isə isimlərin cəm forması (Osmaniye, Diyarbakır, Bartın) söz sonuna *-lar²*; *-nar²*, bəzi hallarda isə *-lā*; *-lē*; *-na*; *-ne*; *nā*; *nē* (2, s. 50) şəkilçisi artırmaqla düzəlir: *sofralar*; *tavıklar*; *irkekler*; *hayvannar*; *oyunnar*; *kimner*; *isimner* (6, s. 38); *adamlar*; *askerler*; *eyahlar*; *bostannara* (3, s. 34); *hazılıklar*; *okuzler*; *çocuklar*; *uşahla*; *gızla*; *dedele*; *teknele*; *gadinna*; *düvünne*.

Mənsubiyyət kateqoriyası. Culfa şivələrində mənsubiyyət şəkilçiləri ədəbi dildəkindən əsaslı surətdə fərqlənir. Lakin II şəxsin cəmində *-ınız*; *-iniz*; *-unuz*; *-ünüz* şəkilçiləri əksər kənd şivələrində *-uz* şəklində, Xoşkeşin, Əlincə, Göydərə kənd şivələrində isə *-uuz* şəklində təzahür edir ki, bunlar Culfa şivələrinin əsas səciyyəvi xüsusiyyətlərindəndir. Məsələn: *qapuz*; *əvuz*; *toxluz*; *üzümüz*; *qapuuz*; *əvuuz*; *toxluz*; *üzümüuz* və s.

Şərqi Anadolu bölgəsinin tədqiqata cəlb etdiyimiz şivələrində də mənsubiyyət şəkilçiləri Türkiyə türkcəsinin ədəbi dilindəkindən o qədər də fərqlənir. Lakin II şəxsin təkində *-in*; *-in*; *-un*; *-ün* şəkilçilərinin bəzi ərazilərdə *-iy*; *-iy*; *-uy*; *-üy*, II şəxsin cəmində isə *-ıyız*; *-iyiz*; *-uyuz*; *-üyüz* formasında tələffüzü Zonguldak-Bartın-Karabük şivələri üçün xarakterik cəhət kimi götürülə bilər. Diyarbakır şivəsində isə II şəxsin cəmində *-ınız*; *-iniz*; *-unuz*; *-ünüz* şəkilçilərinin əvəzində *-z*; *-ız*; *-iz* sonluqlarını müşahidə edirik ki, bu model demək olar ki, Culfa şivələri ilə ortaq cəhəti formalaşdırır: *başızı*; *dayıza*; *çocığız* və s. Osmaniye Tatar şivəsində I şəxsin cəmində *-bız* *-biz*, II şəxsin cəmində *-gız*; *-giz* mənsubiyyət şəkilçiləri bu şivələri digərlərindən əsaslı surətdə fərqləndirir: *itibiz<köpeğimiz*; *atabız*; *hepibiz*; *vahıtlarıgız*; *kızıgız*; *ikmegigiz* və s. Keban, Baskil və Ağın şivələrində II şəxsin cəmini əmələ gətirən *nız/niz*; *ız/iz* sonluqları da Culfa şivələri ilə müəyyən dərəcədə bənzərlik yaradır: *çınıızdan*; *evıza* və s.

Xəbərlilik kateqoriyası. Ədəbi dilimizdə olduğu kimi, dialekt və şivələrimizdə də, o cümlədən Culfa şivələrində də isim, sifət, say və əvəzlilər xəbər vəzifəsində işlənmək üçün xəbər şəkilçiləri qəbul edir. Culfa rayon və Yayıcı kənd şivəsində *-ıq*; *-ik*; *-uq*; *-ük* şəkilçiləri əvəzinə *-ıx*; bəzən isə *-yux* (Yayıcı şivəsində daha qabarıq) şəkilçisi işlənir: *gördıx*; *gəldıx*; *kökıx*; *deeyıx*. II şəxsin cəmində isə *-sınız*; *-sınız*; *-sunuz*; *-sünüz* şəkilçilərinin əvəzində isə Culfa

şivələrinin hamısında *-suz*, Saltaq şivəsində isə bəzən *-sıyız* şəklində təzahür edir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu xüsusiyyətlər Culfa şivələrini Naxçıvan qrupuna daxil olan digər dialekt və şivələrdən əsaslı surətdə fərqləndirən cəhətdir.

III şəxsin tək və cəmində *-dır; -dir; -dur; -dür* şəkilçilərinin əvəzində Culfa şivələrində *-də, -di, -du, -dü* şəkilçiləri işlənir: *arıxdı, quzudu, keçidi, tüsdüdü, burdadılar, kəvşəndədilər, qurudular, üşdülər*.

Xəbərlilik kateqoriyasını düzəldən *idi* və *imiş* hissəcikləri *ydı* və *ymış* şəklində işlənir: *varıydı, varıymış, burdaydı, ordaymış, yaxşıydı, xırdaymış* və s.

Culfa şivələrində xəbərlilik kateqoriyasının inkarı *dəyir, dəyil* sözləri ilə düzəldilir. Məsələn: *yorqun dəyirəm/dəyiləm, savatdı dəyir/dəyil*.

Nəticə olaraq istər Culfa şivələrində, istərsə də Şərqi Anadolu şivələrində bir sıra fərqlərə baxmayaraq, düzəltmə isimlərdə, isimlərin hallanmasında, onların cəmlənməsində və o cümlədən mənsubiyyət kateqoriyasının düzəldilməsində müşahidə olunan ümumi cəhətlər onu göstərir ki, hər iki bölgənin şivələri ortaq kökdən qaynaqlanır.

ƏDƏBİYYAT

1. Ahmet Buran. Keban, Baskil ve Ağın yöresi ağızları. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası, 1997, 209 s.
2. Eren E. Zonguldak-Bartın-Karabük illeri ağızları. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası, 1997, 196 s.
3. Erten M. Diyarbakır ağzı. Ankara: Semih Ofset Matbaacılık Yayıncılık ve Ambalaj Sanayi Ltd. Şti, 1994, 175 s.
4. İraq-türkman ləhcəsi. Bakı: Elm, Nurlan, 2004, 422 s.
5. Korkmaz Z. Bartın ve Yöresi ağızları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1994, 63 s.
6. Özkan F. Osmaniye Tatar ağızları. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası, 1997, 152 s.
7. Tanrıverdi Ə.V. Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası. Bakı: Elm və təhsil, 2012, 464 s.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: leyla-or@mail.ru

Leyla Safarova

NOUN IN JULFA ACCENTS IN COMPARISON WITH EAST ANATOLIAN ACCENTS

The paper deals with the nouns used in Julfa and Anatolian accents. During the research the nouns according to their structure, category of case, number, possession and predicativity are studied separately both in Julfa and East Anatolian accents. Therefore it becomes clear that there exist common and different aspects in noun section of searched accents of both regions. At the same time comparing some interesting facts which are came across in these accents with those in scientific literatures the ancientness of a number of elements approves itself. The abundance of common features in Julfa and East Anatolian accents give ground to come to a conclusion that both languages, Azerbaijanian and Turkish languages to be cognate and the roots of our mother tongue to go back a long way.

Keywords: *Julfa, East Anatolia, accent, noun, category of case, category of number, category of possession.*

Лейла Сафарова

**ИМЕНА СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ В ДЖУЛЬФИНСКИХ ГОВОРАХ
(В СРАВНЕНИИ С ГОВОРАМИ ВОСТОЧНОЙ АНАТОЛИИ)**

В статье говорится об именах существительных, употребляемых в говорах Джульфы и Восточной Анатолии. В данной работе автор в отдельности исследовал виды, спряжение, категорию количества, категорию принадлежности и категорию сказуемости употребляемых как в говорах Джульфы, так и Восточной Анатолии имён существительных. В результате становится ясно, что в исследуемых говорах обоих регионов касательно имён существительных имеются схожие и отличительные черты. В то же время при сопоставлении некоторых интересных моментов, встречаемых в этих говорах с фактами из научной литературы, выявляется древность многих элементов в данных говорах. Преобладание общих качеств говоров Джульфы и Восточной Анатолии, позволяет сказать, что, как турецкий, так и азербайджанский язык имеют общие корни, и что наш родной язык упирается корнями в глубокую древность.

Ключевые слова: *Джульфа, Восточная Анатолия, говор, имя существительное, категория состояния, категория множества, категория принадлежности.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi:

İlkin variant 06.11.2019

Son variant 29.02.2020